

TYÖTERVEYSHUOLTO SOPIMUSPALOKUNNISSA

2013

KUVAT: Isto Kujala

JOHDANTO

SUOMEN PELASTUSTOIMI hoidetaan päätoimisen henkilöstön ja sopimushenkilöstön avulla. Sopimushenkilöstö toimii pelastustoimen operatiivisissa tehtävissä oman päätyönsä tai toimintansa ohessa sopimuspalokunnissa tai henkilökohtaiseen sopimukseen perustuen sopimuspalokunnissa. Heidän toiminnastaan on sovittu alueen pelastuslaitoksen kanssa palokuntasopimuksilla yhdistysten kanssa tai henkilökohtaisilla sopimuksilla (työsopimus).

TÄMÄ OPAS on kuvaus hyvin toteutetusta työterveyshuollosta koskettaen kaikkia sopimushenkilöitä, jotka työskentelevät pelastustoimen operatiivisissa tehtävissä.

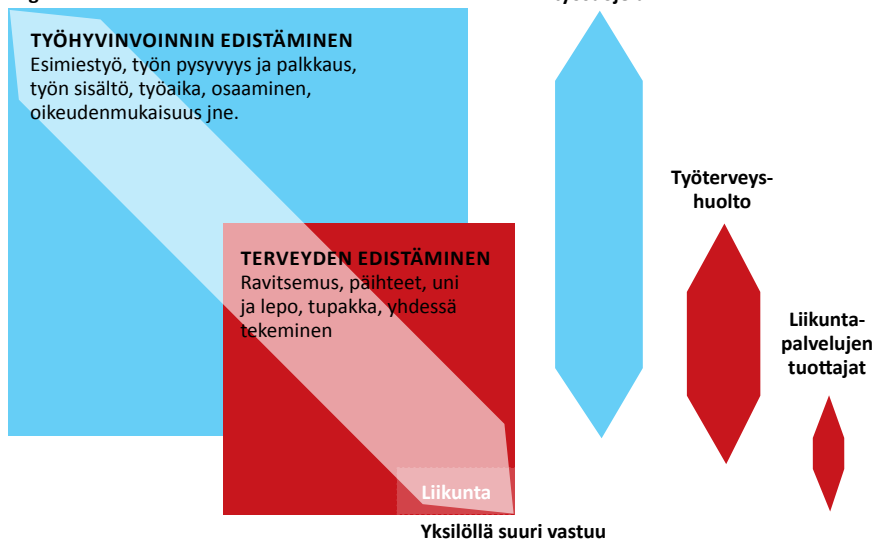
JOKAISEN SOPIMUSPALOKUNTALAISEN työhyvinvointiin vaikuttaa kunkin yksilöllinen vahva sitoutuminen työn tekemiseen turvallisesti ja terveyttä vaarantamatta. Tätä tukemaan on järjestetty työterveyshuolto.

TYÖN TERVEELLISYYDEN ja turvallisuuden takaaminen on kaikkien yhteinen asia yhteisillä muuttuvilla työpaikoilla. Työpaikalla tässä yhteydessä tarkoitetaan kaikkia niitä paikkoja, joissa sopimushenkilöstö työskentelee pelastustoimen operatiivisissa tehtävissä, koulutautuessaan pelastustehtäviin ja harjoitellessaan niitä varten.

SUOMEN MENESTYKSEKÄÄN pelastustoiminnan kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että myös sopimushenkilöstön työ on terveellistä ja turvallista, ja että siinä voidaan hyvin ja viihdyttään!

TYÖHYVINVOINNIN EDISTÄMINEN, VASTUUT JA TOIMIJAT

Organisaatiolla suuri vastuu

Lähde: Fogelholm M, Lindholm H, Lusa S, Miilunpalo S, Moilanen J, Paronen O, Saarinen K. Tervettä liikettä: terveystuotteen hyvät käytännöt työterveyshuollossa. Työterveyslaitos, Helsinki 2007.

TYÖHYVINVOINNIN EDISTÄMINEN on koko organisaation yhteinen asia. Niin työnantajalla, työntekijöillä kuin muillakin toimijoilla on oma roolinsa, vastuunsa ja velvollisuutensa. Tässä oppaassa työhyvinvoinnin edistämistä tarkastellaan työterveyshuollon näkökulmasta.

TYÖPAIKAN TARPEIDEN ARVIOINTI, TOIMINTASUUNNITELMA JA SOPIMUS

TYÖTERVEYSHUOLLON TOIMINNAN tulee pohjautua todellisiin yhteistyöllä havaittuihin tarpeisiin. *Tarpeiden arvioinnissa* tulee huomioida koko henkilöstön, kuten sopimushenkilöstönkin toiminnan luonne ja kuunnella henkilöstön mielipiteitä ja aikaisempia kokemuksia työterveyshuollosta mahdollisimman laajasti. Suunnitelman laadinnassa on hyvä käyttää myös muita henkilöstöä koskevia tietolähteitä, kuten työturvallisuuteen liittyvien riskienarviointien tuloksia, Tapaturmavakuutusten liiton rekisteritietoja tapahtuneista tapaturmista, henkilöstön ikärakenteen ennusteita, sairauspoissaolojen määriä jne. Pelastustehtäviin liittyvä työterveyshuolto koskee sopimushenkilöstöä silloin, kun he eivät ole omissa varsinaisessa työssään.

TYÖTERVEYSHUOLLON JÄRJESTÄMISESTÄ tehdään palvelun hankkijan ja työterveyshuoltopalvelujen tuottajan välinen *sopimus*. Sopimuksesta ilmenee yleiset järjestelyt, palveluiden sisältö ja laajuus sekä kesto. Työterveyshuollon sopimus tai palveluiden kuvaus on oltava koko henkilöstön, myös sopimushenkilöstön nähtävillä.

TYÖTERVEYSHUOLLON TARKEMMASTA sisällöstä sovitaan kirjallisesti *työterveyshuollon toimintasuunnitelmassa*, joka arvioidaan ja tarkistetaan vuosittain. Siinä todetaan lähiajan tavoitteet ja niiden saavuttamiseksi vaadittavat konkreettiset toimenpiteet ja vastuutukset aikatauluineen. Alla mainittujen toimenpiteiden lisäksi on tärkeää sopia muun muassa tapaturmien ehkäisystä, ikääntyvien työntekijöiden työssä selviytymisestä ja työyhteisön toimivuudesta. Työterveyshuollon toimintasuunnitelma voi olla osa työsuojelun toimintaohjelmaa tai muuta kehittämisohjelmaa tai -suunnitelmaa.

Sopimuspalokuntien henkilöstön työterveyshuollon järjestämisestä sovitaan pelastuslaitoksen ja alueen sopimuspalokuntien aluesopimuksessa tai palokuntasopimuksessa.

TYÖNANTAJAN JA TYÖTERVEYSHUOLLON PALVELUIDEN TUOTTAJIEN VÄLISEN TOIMINTASUUNNITELMAN SISÄLTÖ:

- työpaikkaselvitykset
- terveystarkastukset
- rokotukset
- toimenpide-ehdotukset
- tietojen antaminen, neuvonta ja ohjaus
- työssä selviytymisen seuranta ja kuntoutukseen ohjaaminen
- yhteistyö muun terveydenhuollon, työsuojeluviranomaisten yms. kanssa
- työkyvyn arviointi ja työssä jatkamismahdollisuudet
- työtapaturmien hoito
- ensiapu

ON SUOSITELTAVAA, että pelastuslaitokset palokuntasopimuksessa ottavat operatiiviseen tehtäviin osallistuvan sopimuspalokuntien henkilöstön työterveyshuollon vastattavakseen.

HENKILÖKOHTAISEN SOPIMUKSEN tehnyttä koskevat samat työterveyshuollon periaatteet kuin muitakin työntekijöitä.

TYÖTERVEYSHUOLLON SISÄLTÖ

TYÖTERVEYSHUOLTOTOIMINTA SISÄLTÄÄ:

- terveydellinen soveltuvuuden arvioimisen työterveyshuollon toimesta ennen sammutustyökurssille osallistumista
- pelastussukellustyöhön osallistuville pelastussukellusohjeen (2007) mukaiset määräaikaisterveystarkastukset ja fyysisen toimintakyvyn testit
- myös muita raskaita pelastustehtäviä tekeväälle henkilöstölle kuuluu määräaikaistarkastuksiin aina lääkärintarkistus
- muu ennaltaehkäisevä toiminta

TERVEYSTARKASTUSTEN SISÄLTÖ:

- tarkastuksen tekevät työterveyslääkäri ja/tai työterveyshoitaja (tarvittaessa konsultoidaan työfysioterapeuttia tai työpsykologia)
- tutkittava täyttää esihaastattelulomakkeen
- vastaanotolla tehtävän haastattelun lisäksi tehdään perusmittaukset, kuten verenpaineen mittaus
- laboratoriotarkastukset sisältävät sydänfilmin (EKG), keuhkokapasiteetin mittauksen (spirometria) sekä muutamia veri- ja virtsakokeita
- tarvittaessa voidaan tutkimuksia täydentää lääkärin harkinnan mukaan

- yksilöllisiä lisätarkastuksia voidaan tarvittaessa tehdä esim. pitkän sairausloman jälkeen tai kuntoutusjakson seurannan tueksi
- Määräaikaistarkastukset tehdään työn jatkuessa yleensä 1–5 vuoden välein tehtävän tai iän mukaisin perustein pääsääntöisesti:

< 40 v.	3–5 vuoden välein
> 40–50 v.	2 vuoden välein
> 50 v.	1–2 vuoden välein

MIKÄLI TEHTÄVIIN satunnaisestikin sisältyy pelastussukellusta, muita raskaita sammutustehtäviä tai pienhiukkasille ja palokaasuille altistumista suositellaan laboratoriokokeet otettavaksi vähintään 3 vuoden välein yli 40-vuotiailta (perusverikokeet ja virtsakoe, EKG, spirometria).

SÄÄNNÖLLISTEN TERVEYSTARKASTUSTEN tekeminen on keskeinen osa sopimuspalokuntien henkilöstön työkyvyn ja erityisesti yksilöllisen terveyden ylläpitämistä ja/tai edistämistä.

ROKOTUKSET:

JOS BIOLOGISTEN tekijöiden on terveydellisten vaarojen arvioinnin yhteydessä todettu vaarantavan pelastushenkilöstön terveyttä ja turvallisuutta on työnantajan tarjottava työntekijöille tehokkaita rokotuksia perustuen voimassaolevaan rokotusohjelmaan. Hepatiitti-rokotuskäytäntö päätetään paikkakuntakohtaisen riskinarvioinnin perusteella. Mikään rokotus ei kuitenkaan korvaa suojautumista ja käsihygieniaa, eikä esimerkiksi hepatiitti C- ja Hi-virusta vastaan ole olemassa rokotetta (Lindholm ym. 2009, s. 79).

FYYSISEN TOIMINTAKYVYN ARVIOIMINEN:

FYYSISEN TOIMINTAKYVYN testejä ohjeistaa pelastussukellustehtäviä tekevien osalta Pelastussukellusohje (2007). Testit voidaan tehdä sisäisenä toimintana tai ostaa ulkopuolisilta palvelujen tuottajilta, esim. työterveyshuollosta tai liikunta-alan ammattilaisilta. Pelastussukellusohjeen mukaan testaajan tulee hallita ohjeessa mainitut testausmenetelmät ja -prosessit sekä omata perehtyneisyys pelastustyön fyysisestä kuormittavuudesta.

PELASTUSSUKELLUSTA TEKEVILTÄ vaaditaan riittävää hengitys- ja verenkiertoelimistön sekä lihasvoiman ja -kestävyyden tasoa, jolla pyritään varmistamaan turvallinen ja terveellinen työtoiminta. Testit tehdään vuosittain.

PELASTUSSUKELLUSOHJEEN MUKAAN HENGITYS- JA VERENKIERTOELIMISTÖN TOIMINTAKYKY VOIDAAN LUOKITELLA HYVÄKSI, JOS TESTATTAVA OHJEIDEN MUKAISESTI:

1. selviytyy hyväksytysti savusukellustestiradalla savusukellusvarustuksessa TAI
2. saavuttaa submaksimaalisessa polkupyöräergometritestissä arvioidun maksimaalisen hapenkulutuksen tasoksi vähintään 3,0 l/min ja 36 ml/kg/min (yleisesti hyväksytyllä menetelmällä, esim. FireFit-testausjärjestelmä)

LIHASVOIMA JA –KESTÄVYYS arvioidaan neljällä eri testillä: istumaan nousutesti (väh. 29 krt /60 s), penkkipunnerrus, 45 kg (väh. 18 krt /60 s), jalkakyyky, 45 kg (väh. 18 krt /60 s) ja käsinkohonta eli leuanveto (väh. 5 krt).

ENNEN TESTEJÄ varmistetaan, ettei testien suorittamiseen liity terveydellisiä riskejä. Testien tulokset liitetään käytettäväksi terveystarkastuksissa kokonaisvaltaisen työkyvyn arvioimiseksi. Työnantajalle välitetään ainoastaan tieto pelastussukelluskelpoisuudesta. Hyvän testauskäytännön mukaisesti testattavan tulee saada testeistä palaute ja yksilölliset harjoitteluohjeet. Tehtäessä testejä työpaikalla on huomioitava testattavan yksilönsuoja, testitulosten salassapitovelvollisuus ja testaamiseen liittyvät eettiset seikat.

FYYSISEN TOIMINTAKYVYN arviointimenetelmiä ja -prosessia ollaan parhaillaan systemaattisesti arvioimassa. Tulevaisuudessa arviointia tultaneen suosittamaan tehtäväksi FireFit – fyysisen toimintakyvyn arviointi-, palautteenanto- ja seurantajärjestelmällä.

TYÖTERVEYSHUOLLOLTA VOI saada apua myös koko työyhteisön ilmapiiriongelmiin koskien niin päätoimista- kuin sopimushenkilöstöäkin.

SIIVITÄÄN
VAIKKAA
OMAN
VÄLITÄN
SEURANTA- JA
OHJEIDEN
TURVALLISUUS
YDYD
OIKEUDENMUKAINEN JA
TASAPUOLINEN KOHTELU LISÄÄ
TYÖHYVINVOINTIA.

JÄRJESTÄMINEN

LAADUKKAALLA, TARPEESEEN perustuvalla ja yhteisesti suunnitellulla työterveyshuollon toiminnalla ja henkilöstön sitoutumisella terveyden edistämiseen, pyritään edistämään henkilöstön yksilöllistä työ- ja toimintakykyä, mutta ennen kaikkea parantamaan myös koko yhteisön, niin päätoimisen- kuin sopimushenkilöstönkin hyvinvointia muutoinkin kuin vain hälytystehtävissä. Oikein kohdistetut toimenpiteet parantavat henkilöstön koko elämänlaatua.

TYÖTERVEYSHUOLLON JÄRJESTÄMISESTÄ

VOI HUOLEHTIA ESIMERKIKSI:

- Pelastuslaitos
- Sopimuspalokunta itsenäisesti, jolloin työterveyshuollon toteutuksesta sovitaan ulkopuolisen palveluntuottajan kanssa, esim. kunnallisen työterveysliikelaitoksen kanssa
- Osittain pelastuslaitos ja osittain sopimuspalokunta, esim. niin että fyysisen toimintakyvyn testeistä huolehtii sopimuspalokunta ja terveystarkastuksista alueellinen pelastuslaitos

KAIKISSA NÄISSÄ vaihtoehdossa toteuttamisesta ja kustannuksista sovitaan alue- tai palokuntasopimuksessa.

TYÖTAPATURMAT

TYÖTERVEYSHUOLLON TOIMINTASUUNNITELMASSA on hyvä kiinnittää huomiota myös työtapaturmien ennaltaehkäisyyn. Pelastuslaitoksissa tulisi olla selkeä ohje siitä, miten toimitaan tapaturman sattuessa ja sen tulee olla kaikkien tiedossa ja saatavilla.

VAKUUTUSTURVA TYÖTAPATURMAN SATTUESSA

KAIKKI NE sopimushenkilöt, jotka saavat palkkaa pelastustoimen operatiivisista tehtävistä tulee vakuuttaa työnantajan lakisääteisellä tapaturmavakuutuksella. Tämän vakuutuksen hankkii työnantaja. Palokuntasopimuksella voidaan sopia, että pelastuslaitos hankkii työnantajan lakisääteisen tapaturmavakuutuksen pelastustoimen operatiivisissa tehtävissä toimiville VPK-yhdistyksen puolesta.

NE SOPIMUSPALOKUNTALAISET, jotka eivät saa palkkaa pelastustoimen operatiivisista tehtävistä saavat vakuutusturvan työnantajan lakisääteisen tapaturmavakuutuksen veroisena pelastuslain mukaisesti (Pelastuslaki103 §, 2011) Valtiokonttorin toimesta.

TYÖTAPATURMASTA TEHTÄVÄ VAHINKOILMOITUS

TYÖTAPATURMAN SATTUESSA on tehtävä vahinkoilmoitus vakuutuslaitokselle. Sen huolellinen täyttäminen on lähtökohta sille, että tapaturman aiheuttama vamma korvataan asianmukaisesti. Tapaturmalla tarkoitetaan (Tapaturmavakuutuslaki 608/1948 4§) äkillistä, ennalta arvaamatonta ja ulkoisen tekijän aiheuttamaa tapahtumaa, josta on seurauksena vamma tai sairaus. Siksi kannattaa kiinnittää huomiota siihen kuvaukseen, jossa kerrotaan seikkaperäisesti ja totuudenmukaisesti mitä tarkkaan ottaen on tapahtunut, missä on tapahtunut, milloin tapahtui, minkälaisissa olosuhteissa ja miten. Tärkeää on, että ensimmäiseksi tapaturmaa hoitava lääkäri kirjaa lausuntoonsa myös tapahtuman edellä mainitulla periaatteella.

LISÄTIETOA:

Kallio H., Airila A., Lusa S. Hyvät työterveys- ja työturvallisuustoiminta pelastuslaitoksissa. Tammerprint Oy, Työterveyslaitos, 2010.

Lindholm H., Lindqvist-Virkamäki S., Lusa S., Punakallio A., Ilmarinen R., Mäkinen H. Pelastushenkilöstön terveystarkastukset - hyvät käytännöt. Työterveyslaitos, Helsinki 2009.

Rautio M. ym. Tilaa taiten. Työterveyshuoltopalvelujen hankintaopas. Työterveyslaitos, Helsinki 2009.

Sisäasiainministeriö (Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto). Esimies työhyvinvointia rakentamassa. Helsinki 2013.

Tiitta P. Palo- ja pelastusalan työturvallisuus ja työhyvinvointi. Työturvallisuuskeskus TTK, Kuntaryhmä, Helsinki 2011.

Työterveyslaitos tarjoaa pelastusalan työn vaatimukset huomioiden palveluja pelastushenkilöstön työkyvynarvointiin. Tiedustelut harri.lindholm@ttl.fi.

LAINSÄÄDÄNTÖ:

Työturvallisuuslaki 738/2002

Työterveyshuoltolaki 1383/2001

Pelastuslaki 379/2011

SISÄASIANMINISTERIÖ PERUSTI vuonna 2010 pelastuslaitosten työhyvinvointia kehittävän valtakunnallisen yhteistyöelimen, johon kuuluu pelastusalan keskeiset toimijat sekä työmarkkinaosapuolet.

TÄMÄ OPAS on kuvaus hyvin toteutetusta työterveyshuollosta koskettaen kaikkia sopimushenkilöitä, jotka työskentelevät pelastustoimen operatiivisissa tehtävissä.

TÄMÄ OPAS on suunnattu kaikille sopimuspalokunnissa ja pelastuslaitoksissa työskenteleville esimiehille ja lähiesimiehille.

OPPAAN TARKOITUKSENA on yhtenäistää työterveyshuollon käytäntöjä pelastuslaitoksen alueella sekä valtakunnallisesti.

OPAS LÖYTYY pdf-muodossa Kuntaliiton organisoiman Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston sivuilta www.pelastuslaitokset.fi sekä Suomen Sopimuspalokuntien liiton sivuilta www.sspl.fi.

SISÄASIAINMINISTERIÖ

**Pelastuslaitosten valtakunnallinen
työhyvinvointihanke**

Opas on toteutettu Palosuojelurahaston tuella.

